

HET BELANG VAN DE RELATIE

Een onderzoek naar het verband tussen de werkaliantie en de motivatie voor begeleiding bij jongeren met een licht verstandelijke beperking

- samenvatting eindrapport -

Regioplan:
Dr. M. Witvliet
M.E. Snijdwint MSc.
L.M. Bertling MSc.

Hogeschool Leiden:
Dr. H.L. Kaal
L. van Scheppingen MSc.

Regioplan
Jollemanhof 18
1019 GW Amsterdam
Tel.: +31 (0)20 – 531 53 15

Amsterdam, november 2015
Publicatienr. 14029

Onderzoek uitgevoerd door RegioPlan en het lectoraat LVB en jeugdcriminaliteit van de Hogeschool Leiden, mogelijk gemaakt met subsidie van ZonMw.
Het gebruik van cijfers en/of teksten als toelichting of ondersteuning in artikelen, scripties en boeken is toegestaan mits de bron duidelijk wordt vermeld.
Niets uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand en/of openbaar gemaakt in enige vorm of op enige wijze, hetzij elektronisch, mechanisch, door fotokopieën, opnamen of op enige andere manier zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van RegioPlan.
RegioPlan aanvaardt geen aansprakelijkheid voor drukfouten en/of andere onvolkomenheden.

SAMENVATTING

Aanleiding van het onderzoek

De begeleiding van jongeren met een licht verstandelijke beperking (lvb) is in veel gevallen langdurig van aard. Bovendien kent de begeleiding van jongeren met een lvb doorgaans geen natuurlijk einde door bijvoorbeeld het behalen van de begeleidingsdoelen waardoor begeleiding overbodig wordt. De praktijk leert dat jongeren met een lvb beperkingen ervaren bij het zelfstandig functioneren en tevens een verhoogde kans hebben op problemen zoals criminaliteit, schulden, loverboyproblematiek, ongewenste zwangerschap en middelengebruik. Gezien de vrijwillige aard van de begeleiding in de fase van jongvolwassenheid, is het van belang dat jongeren met een lvb de toegevoegde waarde van begeleiding naar een zelfstandiger leven inzien.

Motivatie voor begeleiding is een belangrijke factor voor succesvolle hulpverlening en begeleiding. De werkalliantie tussen de begeleider en de jongere is mede bepalend voor de mate waarin de jongere zich gemotiveerd voelt voor begeleiding en dus ook voor de kans dat het traject wordt doorlopen zoals beoogd. Ten aanzien van jongeren met een lvb bestaat er vooralsnog zeer weinig gefundeerde kennis over in hoeverre de werkalliantie de motivatie voor begeleiding beïnvloedt. Dit onderwerp staat dan ook centraal in het huidige onderzoek.

Doel van het onderzoek

Dit onderzoek heeft tot doel om in kaart te brengen in hoeverre er een (positieve) relatie bestaat tussen de werkalliantie en de motivatie voor begeleiding onder jongeren met een lvb. Met werkalliantie doelen we zowel op de positieve emotionele binding tussen de jongere en de begeleider, als de mate van overeenstemming over de doelen van de begeleiding en de taken die daarbij horen. In het onderzoek is bekeken welke van deze drie componenten van de werkalliantie samenhangen met motivatie voor begeleiding. Daarnaast is bekeken in hoeverre de mate van zelfeffectiviteit van jongeren met een lvb samenhangt met hun motivatie voor begeleiding. Met zelfeffectiviteit wordt de mate bedoeld waarin iemand zichzelf in staat acht om problemen op te lossen. Het onderzoek is uitgevoerd door RegioPlan en het lectoraat LVB en jeugdcriminaliteit van de Hogeschool Leiden en mogelijk gemaakt met subsidie van ZonMw (binnen het programma Effectief werken in de jeugdsector).

Onderzoeksopzet

In totaal hebben er 34 jongeren (21 jongens en 13 meisjes) deelgenomen aan het onderzoek, waarvan de jongste 14 jaar is en de oudste 27 jaar. De gemiddelde leeftijd van de jongeren is 22 jaar. Ruim de helft van de jongeren heeft naast zijn/haar licht verstandelijke beperking te maken met een stoornis (zoals een posttraumatische stressstoornis (PTSS), verslavingsproblemen, ADHD, autisme, depressie en hechtingsproblemen).

De jongeren wonen onder begeleiding bij acht locaties binnen drie instellingen in Amsterdam (Philadelphia, Cordaan en Leger des Heils). Per jongere zijn twee begeleidingsgesprekken geobserveerd en gescoord aan de hand van een observatiemethode. Daarnaast is er voor of na de observatie een interview afgenomen bij de begeleider en heeft de begeleider een vragenlijst over de werkalliantie met de jongere ingevuld. Naast de dataverzameling bij de begeleiders hebben de onderzoekers ook een vragenlijst bij de jongeren afgenomen, waaraan een kort interview voorafging. De vragenlijst bevatte vragen over de werkalliantie, de motivatie van de jongere en zelfeffectiviteit van de jongere. Wanneer jongeren daar toestemming voor gaven, hebben wij ook een van de ouders telefonisch geïnterviewd over de begeleiding van de jongere. In totaal zijn er zes ouders geïnterviewd. Tot slot zijn er focusgroepen georganiseerd met begeleiders en met jongeren, om de resultaten terug te koppelen en te toetsen. Als dank voor hun deelname aan het onderzoek ontvingen de jongeren een VVV-bon van tien euro.

Uitkomsten van het onderzoek

Om te beginnen komt uit de analyses naar voren dat jongeren met een lvb en begeleiders het relatief vaak eens zijn over de mate waarin er goede afspraken zijn over de taken die centraal staan in de begeleiding. Deze overeenkomst tussen de jongeren en de begeleiders geldt echter gemiddeld gezien niet voor de doelen en de binding als aspecten van werkalliantie. Verder wijzen de uitkomsten erop dat de jongeren en de begeleiders een wat ander perspectief hebben op de inhoud van de werkalliantie: wanneer de jongere aangeeft dat er goede afspraken zijn over de taken, is de begeleider daarnaast vaak ook van mening dat de binding in de begeleidingsrelatie goed is.

Ten aanzien van de samenhang met de motivatie voor begeleiding, komt uit de analyses naar voren dat de jongeren die aangeven goede afspraken te hebben met hun begeleider over de taken van de begeleiding, gemotiveerder zijn voor de begeleiding dan de jongeren die aangeven hier minder goede afspraken over te hebben. Voor de begeleiders geldt dat de binding met de jongere als belangrijkste aspect van de werkalliantie samenhangt met de motivatie voor begeleiding. De jongeren waarvoor de begeleider aangeeft dat er een goede binding is met de jongere, zijn gemotiveerder voor de begeleiding dan de jongeren waarvoor de begeleider aangeeft dat de binding minder aanwezig is. De samenhang tussen de motivatie voor begeleiding en de werkalliantie verschilt daarmee vanuit het perspectief van de jongeren (de taken) en vanuit het perspectief van de begeleiders (de binding).

Het belang van het maken van goede afspraken over de taken van de begeleiding wordt bevestigd in de interviews en de focusgroepen. Volgens begeleiders komt het de motivatie van jongeren ten goede als ze een doel voor ogen hebben, weten waar ze het voor doen en duidelijkheid hebben over hoe ze dit moeten gaan uitvoeren (de taken van de begeleiding). Tevens komt

uit de interviews het belang van de binding tussen de begeleiders en de jongeren naar voren. Begeleiders benadrukten dat er eerst vertrouwen moet worden opgebouwd, voordat met de jongeren aan de doelen en taken kan worden gewerkt.

Uit de analyses van de observaties van de interactie tussen de jongere en de begeleider tijdens het begeleidingsgesprek, komt naar voren dat met name het aannemen van een explorerende houding (dat wil zeggen: moeite doen om de jongere leerervaringen op te laten doen) en een directieve houding (dat wil zeggen: sturende) van de begeleider tijdens het begeleidingsgesprek samengaan met een hoge mate van motivatie van de jongere voor de begeleiding. Ook de ouders die we hebben gesproken in dit onderzoek gaven aan dat ze een proactieve opstelling van de begeleiders en een minder 'vraaggerichte' houding als belangrijk achten voor de motivatie van hun kind voor de begeleiding. Daarnaast wijzen de observaties op het belang van de mate van vertrouwen dat de jongere heeft in de begeleider. Uit de observaties blijkt dat jongeren die hun begeleiders tijdens het begeleidingsgesprek in hoge mate lijken te vertrouwen, gemotiveerder zijn voor de begeleiding dan de jongeren die minder vertrouwen lijken te stellen in de begeleider. Deze uitkomsten worden tevens onderbouwd door het kwalitatieve onderzoek. Begeleiders gaven in de interviews aan dat het van belang is dat jongeren het gevoel hebben dat zij de begeleider kunnen vertrouwen. Dat is de basis van waaruit met de jongeren gewerkt kan gaan worden aan de taken die centraal staan in de begeleiding.

Naast de samenhang tussen de verschillende aspecten van de werkaliantie en de motivatie voor begeleiding, hebben we in dit onderzoek tevens gekeken naar het belang van de zelfeffectiviteit van de jongeren. Aan de jongeren hebben we drie vragen over zelfeffectiviteit voorgelegd, waaronder de vraag in hoeverre zij denken iets te kunnen veranderen aan de dingen die met hen gebeuren. Jongeren die het in hoge mate eens zijn met deze stelling, geven tevens aan gemotiveerder te zijn voor de begeleiding dan jongeren die het hier in mindere mate mee eens zijn.

In een meervoudig lineair regressiemodel hebben we de onderlinge bijdrage van de verschillende aspecten van de werkaliantie en zelfeffectiviteit (gemeten als de mate waarin jongeren denken iets te kunnen veranderen aan de dingen die met hen gebeuren) aan de motivatie voor begeleiding getoetst. Als deze verschillende aspecten van de werkaliantie en zelfeffectiviteit tezamen aan het model worden toegevoegd, blijkt alleen zelfeffectiviteit significant samen te hangen met de motivatie voor begeleiding. In vergelijking met de werkaliantie en de interactie tussen de begeleider en de jongere, lijkt het er dus op dat de mate waarin de jongeren denken iets te kunnen veranderen aan hun eigen situatie, een sterker verband heeft met de motivatie voor begeleiding.

Conclusie

Uit het onderzoek komt naar voren dat jongeren met een lvb een heel concrete opvatting hebben van de werkaliantie. Vooral goede afspraken over de taken zijn vanuit hun perspectief van belang in de context van de motivatie voor begeleiding. Dezelfde concrete benadering lijken de jongeren ook te hebben over het begrip vertrouwen. Vertrouwen in de begeleider komt in dit onderzoek naar voren als een belangrijke samenhangende factor met de motivatie voor begeleiding. Met vertrouwen bedoelen de jongeren vooral dat de begeleiders hun afspraken nakomen en bijvoorbeeld niet te laat komen. Voor de begeleiders van jongeren met een lvb geeft dit handvatten voor het opbouwen van een goede werkaliantie. Kort gezegd: het sluit goed aan bij de belevingswereld van de jongeren om de werkaliantie zo concreet mogelijk te maken en de focus te leggen op de taken van de begeleiding.

De resultaten wijzen verder op de meerwaarde van een proactieve benadering van begeleiders in de begeleidingsgesprekken met de jongeren, waarbij de begeleiders de jongeren actief sturen in de richting van het opdoen van leerervaringen. Dit biedt handvatten voor begeleiders om in de praktijk te onderzoeken welke rol zij aannemen in het gesprek met de jongere. Het aannemen van een onderzoekende en sturende houding in het gesprek kan de motivatie van de jongeren voor begeleiding wellicht ten goede komen.

Voor toekomstig onderzoek zou het interessant zijn om te bekijken hoe een proactieve houding van de begeleider zich verhoudt tot de mate waarin jongeren in staat worden gesteld om zelf problemen om te lossen. De richting van het verband tussen de interactie tijdens het begeleidingsgesprek en de motivatie voor begeleiding, en de mechanismen die daar onder zouden kunnen liggen, hebben we in dit onderzoek helaas niet kunnen onderzoeken. Voor vervolgonderzoek zou het volgens ons tevens interessant zijn om nader te onderzoeken op welke manier de werkaliantie, de mate van zelfeffectiviteit en de motivatie voor begeleiding bij jongeren met een lvb zich onderling verhouden.

Limitaties van het onderzoek

Dit onderzoek kent een aantal limitaties. Er zijn, ondanks de verbreding van het onderzoek van twee locaties bij één instelling naar acht locaties bij drie instellingen, slechts 34 jongeren met een lvb in het onderzoek betrokken. Voorafgaand aan het onderzoek was het doel om 50 jongeren te laten deelnemen. De multi-informant en multi-methodische opzet van het onderzoek vergroot echter de betrouwbaarheid, waardoor wij ervan uitgaan voldoende onderzoeksmateriaal te hebben kunnen verzamelen om gefundeerde uitspraken te doen over de samenhang tussen de werkaliantie en de motivatie voor begeleiding bij jongeren met een lvb. Als tweede limitatie is het relevant om te noemen dat we, door de cross-sectionele opzet van het onderzoek, geen uitspraken kunnen doen over een causaal verband tussen werkaliantie, zelfeffectiviteit en motivatie voor begeleiding. Ten derde noemen we de manier

waarop zelfeffectiviteit in dit onderzoek is gemeten. We hebben hiervoor drie vragen gesteld aan de jongeren. Deze vragen bleken achteraf een lage onderlinge consistentie te vertonen, waardoor er geen samenhangende schaal van gemaakt kon worden. Voor vervolgonderzoek is het raadzaam om zelfeffectiviteit op een betrouwbaardere manier te meten, bijvoorbeeld door het stellen van meerdere vragen over dit onderwerp.

